

6. Epistolar

Brief von August Hermann Francke an Cotton Mather.

Francke, August Hermann

Halle (Saale), 19.12.1714

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-14834

1714. Boston Decembr. 19.

154.

Viro maxime Reuerendo atque Amplissimo
D. COTTONO MATHERO,
Ecclesiae Christi Bostonensis in America Ministro
fidissimo
Augustus Hermannus Franckius
vberissimam in Christo salutem dicit.

Litteras Tuas, die 10. Ianuarii anni 1712^{mi} ex India
Occidentali ad me datas, vna cum adiunctis libel-
lis & nummo aureo ad d. 1. Aprilis 1713. rectissime
accepi: illae autem, quas die 28. Maii 1711. abs Te
missas esse scribis, ac quarum exemplum istis incluse-
ras, mihi nondum sunt redditae. Sane ingenti me gau-
dio adfecerunt bina istae litterae Tuae, tum propter do-
num, ex tam remotis regionibus, praeter omnem spem at-
que opinionem meam Orphanotropheo nostro oblatum, li-
brosque mihi destinatos, tum praecipue eam ob causam,
quod inter eos, quibus causa DEI his temporibus cura
cordique est (quorum multos per diuinam gratiam
nouimus) et Te esse intellexi. Quod ipsum partim libris,
ad promouendam Christi cognitionem abs Te con-
scriptis, perspexi, partim ex sanctiore voluntate, quam
ex institutorum nostrorum, ad eundem finem spectan-
tium, delineatione Te cepisse, verbis pluribus narras,
non immerito iudicaui. Hinc factum est, ut compella-
tio Tua, qua in alicuius libelli praefatione ad inde-
fessam operis Dei continuationem me cohortaris, in
primis autem preces piaque vota, quae pro me meisque
Collegis ac Orphanotropheo nostro litteris Tuis nuncu-
pasti, quaeque quotidie abs Te pro nobis ad Deum fieri

adfirmas, animum meum meorumque collegarum ad
 laudandam inenarrabilem coelestis Patris bonitatem mi-
 fice excitarint. Pro quo diuino beneficio, et quod ista
 Tibi mentem indidit, ipsi iterum iterumque gratias ag-
 & ut eandem mentem Tibi perpetuam esse iubeat,
 atque in amplificando illuc etiam locorum Christi re-
 gno in dies magis magisque defigat, ex animo precor.
 Quam iucunda igitur Tuae mihi fuerunt litterae, ha-
 vehementer doleo, quod pro eo, ac debui, illis respon-
 dere adhuc haud potuerim. Tanta nimirum ne-
 gotiorum multitudine, (quod vere adfirmare possum)
 adhuc distentus fui distineorque, ut, nisi Deus Opti-
 mus Maximus sua me singulari gratia suffulcire
 confirmaretque, succumbendum mihi iam pridem
 fuerit. Neque in laborum meorum perfunctione
 in primis etiam in responsionibus ad amicorum e-
 pistolas, aliter mihi usu venire solet ac torrenti
 qui ea, quae in strepitu sibi potissimum obuia habet
 secum rapit, caetera autem suo loco immota ac in-
 tacta relinquit. Hinc praeter destinationem meam
 fit quam saepissime, ut eorum, quos alioqui carissi-
 mos habeo, epistolis sero respondeam: quod idem &
 Tuis, Vir maxime Reuerende, litteris accidit. Quan-
 obrem Te maiorem in modum rogo atque obtestor,
 ut pro beneuolo, quo es in me, animo diuturniori
 lentio meo ignoscere, & hanc seram responsionem
 meliorem in partem interpretari haud dedignere. Ut
 autem tarditatem meam quodammodo compensem, de statu
 rerum nostrarum praesenti, quippe quem Te scire velle
 facile intelligo, paullo fusius scribam, illudque Tibi me
 gratissimum facturum, plane persuasus sum.

Miraberis,

Miraberis, scio, Vir maxime Reuerende, laudabis-
 que de nouo summam Dei prouidentiam, ubi ex iis,
 qua consequentur, cognoueris, quod Instituta nostra in
 longe ampliorem statum deducta sint, quam in quo tum
 temporis fuerunt, cum libellus Vestigia adhuc viuentis
Dei inscriptus, ab interprete autem R. Rev. Antonio
Guillielmo Boehmio Pietas Hallensis dictus, lingua Angli-
 cana in lucem exiit. Quod enim primum ad Orpha-
 notropheum attinet, in hoc ipso, velut ex praefatione di-
 cti libelli epitoma (Anglice Abstract) praemissa, appa-
 ret, trecenti & sexaginta homines eo tempore victu
 fructi sunt, nunc vero eorum numerus ultra centum
 adauctus est, quibus & prandium & coena quotidie para-
 tur. Sunt nimirum hodie centum pueri orphani, pu-
 ella triginta, tirones in officina typographica, libraria,
 pharmaceutica, cum famulis ancillisque oeconomis mi-
 nistrantibus, viginti quatuor, quibus omnibus praeter
 prandium et coenam ientaculum quoque et amictus
 necessarius porrigitur. Caeteri conuictores sunt partim
 Theologiae studiosi, partim etiam Scholares, qui scholas
 Orphanotrophei frequentant. Ex his centum et quinquaginta
 Theologiae studiosos Ordinarios conuictores dici-
 mus; quod, cum in conuictum recipiuntur, certus ipsis
 locus in mensis assignetur, ea quidem lege, ut ad te-
 standum gratum animum singulis diebus duas quis-
 que horas vel iuuentutem in scholis nostris doceant,
 vel sermones publice habitos, aliaque ad publicam
 utilitatem spectantia, describant. Ex his duodecim
 sumtibus Anglicanis huc usque aluntur, quos An-
nam, Magnae Britanniae Reginam, gloriosissima memo-
 ria, suppeditasse, post ipsius obitum demum rescuimus.

Pro hoc autem beneficio ad discendam docendamque
linguam Anglicanam et vertendos libros Anglicanos
in nostram Germanicam et Germanicos in vestram Angli-
canam, obligati sunt. Unde iste convictus et Societas
nomen Mensa Anglicana sortita est. Reliqui Theolo-
gia Studiosi & Scholares Extraordinarii appellantur, qui
circa meridiem paullo vilioribus, quam isti, ad explendam
tamen famem sufficientibus, cibis pascuntur. Horum
in numero non iidem quotidie sunt, sed illi duntaxat
qui, cum in Orphanotropheo prandere volunt, hora me-
diana septima nomina sua certo Theologia Candidatis
profitentur, id quod omnibus omnino Theologia Studii-
sis, nisi quis forte mala fama sit, licitum est. Vno
quoque autem die pro centum et quadraginta quatuor
victus paratur: quem numerum qui excedunt, inter
primos sequentis diei convictores referuntur. Ita fit
ut pauperes quique, si non omnibus, plerisque tamen
diebus prandium, idque prorsus gratuitum, habeant.
Pro hoc ipso enim hi convictores extraordinarii ad nul-
lum plane officium prestandum obstricti sunt. Sub
vesperam ex iisdem Theologia Studiosis quadraginta
quatuor, ex Scholaribus autem centum ad Orphanotrophei
mensas iidem admittuntur, hoc tamen discrimine, ut
omnes tunc habeant locum certum ac ordinarium,
pro quo Studiosi, (Scholares & hic plane gratis recipi-
untur,) unam quotidie horam vel pueris instituendis
vel certo penso describendo impendere debent. Quamquam
autem in tanta convictorum multitudine quotidie
plures vel pauciores desiderari solent, qui vel ob mor-
bum, vel iter, vel alias ob causas praesto non sunt; ni-
hilominus tamen omni tempore pro completo convic-
tum

rum coetu cibi preparantur. In absentium ergo loca, siue isti fuerint ordinarii siue extraordinarii, in coena certum locum habentes, ex expectantibus tot substituantur, quot sedes vacant. Expectantes vero eos appellamus, qui impetrata a nobis venia ad fores coenaculi praestolantur, absentium vices expleturi. Horum omnium (qui in praesenti circa meridiem sunt quinquaginta studiosi, sub vesperam autem centum et sedecim, et scholares septuaginta duo) nomina certa schedula inscripta exstant. Quamprimum ergo de vacantibus quibusdam locis compertum est, illi triclinium intrant, quos eo tempore ordo tangit, id quod e publica nominum recitatione quivis facile intelligit. Discedente vno alteroque ordinario, in eorum locum ii Theologiae studiosi et Extraordinarii et expectantibus conuictoribus surrogantur, quorum de industria in litterarum et pietatis studio praerequisitis ex Inspectoris mensarum, vel alius cuiusdam fide digni, commendatione nobis innotuit.

Cum vero hoc Institutum, ut ex haecenus dictis liquet, ad eos tantum attineat, qui ipsi praesentes adeoque sano corpore sunt, ut accedere in Orphanotropheum ad cibos capiendos possint; paucis adhuc indicabo, quae divina providentia auspiciis in egrotantium commoditatem accesserint. Horum quidem iam ab initio ratio a nobis semper est habita, nunc autem multo melior haberi potest. Erit nimirum a nobis etiam Anno 1703. vinea, non procul ab Orphanotropheo in aperto campo sita, cuius in anteriore parte domus erat, quam anno 1708. egrotantium usui accommodandam curauimus, & nunc Nosocomium appellamus.

Si quis ergo ex pueris nostris orphanis in morbum incidit, ex Orphanotropheo in has aedes deportatur, & quotidie ab ordinario Medico visitur: medicamenta necessaria ex medici prescripto applicantur, cibique salubrior, si quos agrotus capere potest, preparantur. Adest et femina praesto, quae agrotis ministret. Theologiae Studiosi et Scholarum nostrarum alumni, de quorum egestate nobis constat, iisdem conditionibus recipiuntur. Immo vero nonnunquam peregrini opificum administratio hoc beneficio fructi sunt, & hac ratione conualuerunt, quibus alias ob summam egestatem & miseriam, in qua a magistris suis & reliquis hominibus deserti decubuerunt, pereundum fuisset; qui ipsi deinceps pro ceteris gratuito animo collata in se beneficia agnouerunt. In his adibus veteranus quidam Theologiae Studiosus certum conclave habitat, cui negotium datum est, ut agrotantes inspectet, cum ipsis oret ac cantet, et, quae singularibus diebus contingunt notatu digna, certo libro inscribat. Certus autem eorum, qui heic sustentantur atque curantur, numerus statui non potest. Quo plures autem adsunt, eo maior est illo tempore conuictorum numerus: siquidem horum agrotantium locum, quem quisque in ipso Orphanotrophei triclinio habet, non vacare, sed ab expectantibus, ut paulo ante indicatum est, occupari sinimus. Ceterum iis Scholarum nostrarum alumni, qui parentum suorum sumptibus apud nos aluntur, peculiare Nosocomium est, in quo agrotantes curantur. Puella etiam Orphana in suis, quas habitant, aedibus certum conclave habent, agrotis destinatum.

Hec sunt, quae de externa pauperum in Orphanotropheo

phico

phico nostro sustentatione scribi oportere iudicavi.
 Cuius quidem diuini beneficii tanta omnino magni-
 tudo est, ut paternam Summi Numinis prouidentiam,
 qua in eo sese prodit, admirari potius, quam penitus co-
 gnoscere mecum Deum timentes quique possint. Non
 autem in his externis augendis diuina prouidentia
 substitit; sed in spiritualibus etiam, & ad animorum
 culturam spectantibus, beneficiis multo illustrior fa-
 cta est. Schola enim Orphanotrophei, in qua iuuentus
 ad viuam Christi cognitionem, partim etiam simul
 ad litterarum studia eruditur, ita adaucta est, ut si
 hodiernum discipulorum precipientiumque numerum cum
 eo, quem supra dicto tempore habuit, comparaueris,
 ingentem accessionem facile sis animaduersurus. In
Germanica enim Schola (qua ita a nobis dicitur, ut
 distinguatur ab ea, in qua lingua peregrina et disci-
 plina docentur, quamque a potioribus lectionibus La-
tinam denominamus, et post paulo delineabimus,)
 nunc per classes triginta duas una cum orphanis
 supra nominatis alii etiam pueri puellaeque plus
 minusue mille sexcenti ab octoginta sex praepo-
 sitis in praecipuis fidei Christianae capitulis, nec non
 in Calligraphia & Arithmetica, & quidem plerique
 gratis, reliqui autem pro exiguo admodum didactro
 instituuntur. Hanc scholam inspectat quidam verbi
 diuini Minister, qui in hoc negotio ex praepositis
 senioribus duos sibi ministros adoptauit. In Latina
Schola lingua Latina per octo, Graeca vero et
 Hebraica per sex ordines docetur. Praterea Theologia,
 Historia, Geographia, Oratoria, Logica, Musica vo-
 calis, Calligraphia, Arithmetica & Matheseos ru-

dimenta inculcantur. Discipuli in hac Schola hoc
 tempore sunt amplius trecenti, quos inter ex ipsis
 etiam orphanis nostris illi cooptantur, quibus felici-
 us ingenium diuinitus datum est. Ceteri partim
 sunt ciues Hallenses, partim peregrini, non tantum
 plerisque Germania nostra prouinciis huc vel missi
 vel profecti, sed exteri quoque, Britanni, Batavi,
 Heluetii, Hungari, Sueci, Linoni, Poloni, alique.
 Quoniam itidem plerique gratuita institutione fru-
 untur, ceterorum quisque sex thaleros (quorum
 quinque libram Anglicanam vnā fere equant) dida-
 ctri annui loco soluunt. Praeceptores in hac Schola
 sunt viginti sex, Inspectores duo: nimirum supra-
 dictus verbi diuini Minister et quidam Theologiae
 Candidatus.

Quatuor quotannis vtriusque Scholae, Germanicae
 videlicet & Latinae, lustrationes in publico Orphanotro-
 pheii auditorio habentur, quibus praeter eos, qui ex Pro-
 fessoribus, Senatoribus, Ecclesiae Ministris et ciuibz
 litteratis Halensibus inuitati comparent, Studiosis
 quibuscumque interesse licet. Finita quaque lustratio-
 ne alumni omnes a praceptoribus suis in audito-
 rium modo dictum deducuntur, ibique ad gratam
 collatorum in se diuinorum beneficiorum agnitio-
 nem, ad industriam in discendo, ad obedientiam ex-
 ga magistros ac serium pietatis studium sermone
 publico a me excitantur. Qua facto libelli, cuiusma-
 fere, ut Tui ad nos missi, & similia vel Spira, pruna
 poma aliaue id genus esculenta, quae praefens annus
 tempus exhibet, singulis alumniis a me et duobus
 Inspectoribus distribuuntur. Quibus munusculis
 Arcti

11
101.
Aructi lati hilaresque, paruuli in primis, domum se recipiunt. Alio die Praeceptores vniuersi conuocantur, quos ad diligentiam fidelitatemque in officio suo, circumspectionem in quotidiana cum discipulis consuetudine, prudentiam in reprehensionibus & castigationibus, in primis vero ad sincerum Dei timorem et preces, sine quibus labor eorum irritus foret, exhortor.

Augescentibus autem in Orphanotropheo conuictoribus ac in Schola eius utraque alumnis, Spatium deesse coepit. Hinc anno 1709. pro puellarum orphanarum habitaculo, earumque ac ceterarum, ex vrbe Itala et suburbis huc confluentium Scholis peculiarem domum, pedes sexaginta longam, triginta quatuor latam, et tres contiguationes altam extruere necesse fuit. Quia occupata etsi in prioribus aedibus non mediocri spatium lucrati nobis videbamur, nihilo tamen secius, paruo interiecto tempore, denuo in angustias redacti, de tentoriis nostris latius extendendis cogitare debebamus. Erant in Orphanotropheo tria spatiosiora conclauia, quorum in uno Theologia studiosis collegia & per hebdomadam duabus horis sermones publici utriusque sexus hominibus, huc tanquam ad publicum Oratorium aut templum sponte commeantibus, a me habebantur: in duobus reliquis conuictores coenabant. Deficiente ergo scholis habendis spatio adhuc alias aedes edificare animum induximus, ut, auditorio illo coenaculoque ex anterioribus aedibus in hasce nouas translato, maius spatium lucraremur. Huius domus anno 1710. extrui coepta transactoque biennio perfecta longitudo ducentis, latitudo quadraginta pedibus constat; altitudo autem, etsi cum anterioris sic dicti Orphanotrophei, cuius dextro

lateri annexa est, altitudine ubique conuenit, ex parte tamen duabus tantum, ex parte autem quatuor con-
 signationibus, absoluitur. In inferiore adium parte
 dimidia cenaculum est, centum pedes longum, latitu-
 dine eadem, qua totum edificium; altitudine autem
 viginti pedum; tanta fere, quantam dua alioquin con-
 signationes habere solent: idque ideo, ut ciborum va-
 pores eo melius dispelli possint, nec conuictores inter
 comedendum incommodent, quippe qui vniuersi, quos su-
 pra recensuimus, (si a puellis orphanis ancillisque, ut
 pote quibus peculiare triclinium est, discefferis,) hoc
 conclauis congregati simul accumbunt. Huic coena-
 culo in altera parte dimidia proxima est culina, of-
 ficina pistoria, aliaque conclauia, vñsibus oeconom-
 cis accommodata. In secunda adium parte Superior
 reperitur auditorium, in quo lectiones Theologicae
 & publicae adhortationes, de quibus diximus supra, ha-
 bentur. Aeque latum est ac modo dictum coenaculum
 octo autem pedes illo altius, & quinquaginta longius
 adeoque tres totius edificii partes quadrantes abso-
 vit, omnesque capit Scholarum nostrarum alumnos
 & preceptores, quorum sunt duo millia & amplius
 qui post lustrationes Scholarum publicas, quemadmo-
 dum modo diximus, in eo simul congregari solent.
 Reliqua huius edificii conclauia praeter alios
 quidam pueri Anglicani tenent, qui partim Or-
 phanotrophei, partim Pedagogii Regii (de quo lo-
 cuturi sumus infra) scholas frequentant, atque hinc
 ista adium regio, das Engländische Haus, id est, Do-
mus Anglicana, appellatur.

Auditorium pristinum & duo coenacula in an-
 riore

163.
viorē Orphanotropheo partim Scholis habendis, partim
locanda Bibliotheca aptata sunt, quae quorundam
moribundorum donationibus testamentariis ad aliquot
voluminum millia excrevit, & nunc quatuor quotidie
horas studiosa iuventuti patet.

Iam quidem Dominus ita nobis habitacula dila-
tauerat, ut discipuli haberent, ubi ad arripienda
pietatis & bonarum litterarum studia convenirent.
Deerant autem adhuc musea et cubicula, in quibus
illi, qui ex peregrinis locis huc conuolant, studia sua
privatim tractare & dormire possent. Dispersi erant
scholares per Glaucham (quod est suburbii nomen,
quo habitamus, moenibus civitatis Hala contigui,) in
diversis & partim ab Orphanotropheo remotioribus
edibus: unde non exigua non tantum incommoda,
sed damna etiam ad illos redundabant. Quibus i-
gitur cum mederi cuperemus, non alia via nobis ine-
unda videbatur, quam ut in eorum gratiam peculi-
arem etiam domum curaremus extruendam. Hoc con-
siliū, quod anno superiore coepimus, Deus Optimus
Maximus ita secundavit, ut eo usque iam perfecta
sit, ut proximo vere incunte occupari a dictis scho-
laribus possit. In hoc edificio scholares aliquot eo-
dem contubernio iungentur; quibus (veluti iam inde
ab initio schola factum est) ex praceptoribus unus
proficietur, qui tempore a lectionibus publicis,
(quae, ut paullo ante meminimus, in edibus orpha-
notrophei habentur) vacuo eorum vitam & mores
inspectet, studia dirigat, ac hora matutina quin-
ta, ubi e somno expergiscuntur, & nona vesperti-
na, antequam ad lectum sese conferant, scripturam

Sacram cum ipsis tractet, precibusque fundendis
 praeat. Et cum ex his pueris ac adolescentibus multi
 parentum suorum sumtibus hic viuant, certus oeco-
 nomus, non in Orphanotropheo, sed alia quadam do-
 mo, in suburbio nostro constitutus est, qui statuto pre-
 tio victum ipsis curet: qua ex re si quid lucri existi-
 non ad Orphanotropheum, sed ad ipsum Oeconomum
 redit. In novis, modo dictis et vere proximo occupa-
 dis, adibus huic Oeconomus triclinia, culina aliaque
 hoc negotium necessaria, conclavia attribuentur. et
 que ita adolescentes eo commodius in posterum & habi-
 tabunt & coenabunt. Reliqui pauperiores mensa extra
 ordinaria in Orphanotropheo, ut iam supra monuimus
 gratis fruuntur. Per aestivos & autumnos decurren-
 tis huius anni menses in extruendis duabus adhuc
 aliis domibus occupati fuimus, quarum altera
 iuxta dextrum, altera vero ad sinistram modo
 ctarum adium latus erecta est. Tria ista edifi-
 cia, ita inter se nexa, longa sunt quadringenta
 lata autem quadraginta pedes, & quinque contig-
 tiones alta; atque e longinquo spectantibus vni-
 quasi domus videntur. De fine ac usu utriusque
 recentioris domus hac cognosce. Diximus supra
 quod Studiosi Theologia ordinaria mensa in Orphan-
 tropheo fruuntur, duas quisque horas quotidie iuue-
 tutem formare ex officio teneantur. Quum autem
 multi ex scholis inferioribus in academiam nostram
 Fridericianam perveniant, humanioribus, ut vocantur
 Audiis vel ipsi non satis imbuti, vel facili methodo
 ea aliis tradere nescientes, in adoptandis precepto-
 bus magna nobis difficultas sapissime obiecta fu-
 it.

165.
Si quos idoneos forsan nacti, aliquamdiu habuimus, vel a parentibus domum reuocati, vel a patronis ad officium publicum postulati sunt; atque ita nos in pri-
stinam difficultatem denuo implicati fuimus. Qua igitur ut nos liberaremus, iam ante aliquot annos, Deo adnuente, certum Præceptorum Seminarium constituimus, in quod nonnullos Theologia cultores adsciuimus, cum in finem, ut per integrum biennium ad docendas in Orphanotropheo & Pædagogio Regio meliores litteras prepararentur, atque sic preparati tres minimum annos scholis nostris operam suam addicerent. Prosperauit Deus illud quoque consilium, ut ex hoc Seminario non pauci prodierint, qui multo cum fructu studiosa iuuentuti præfuerunt, et partim adhuc præsent. Neque vero ad nostras tantummodo scholas, sed alia quoque gymnasia & ludos litterarios intra et extra Germaniæ fines dicti Seminarii usus redundauit. Sepissime enim ex nostris Institutis præceptores domestici et publici a patronis petuntur; a nobis vero, quoad fieri potest, promptissime mittuntur. Unde fit, ut, qui heic ex usu iam habitum docendi sibi acqui-
siuere, alibi locorum eo maiori cum emolumento atque adplausu iuuentuti præcipiant. At vero cum consuetus Studiosorum in hoc Seminario numerus exiguus huc usque fuerit, adeoque vix nostris scholis suffecerit, eorum numerum non mediocriter augere decreuimus. Quorum igitur in studia ac vitam ut eo melius inspicere ac inquiri possit, ex his illi, quorum consulendum est egestati, aut quorum saltem id feret reliqua vite conditio, alterutra domo iungentur. In alteram domum itidem insignem Studiosorum

numerum adsciscere animus est, ut linguis studiis
 que sacris, in primis etiam exercitiis catecheticis, et
 que in scholis nostris Germanicis occasio ipsis praebeatur
 ad functiones Ministerii Ecclesiastici, moderantibus
 quibusdam Inspectoribus, sese prepararent. In ipsa qui-
 dem academia nos Theologiae Professores hunc scopum
 nobis propositum ex officio habemus, ut Theologiae Stud-
 iosos ad munera ecclesiastica prepararemus: nec defue-
 runt umquam ex auditoribus nostris, quos auxiliante di-
 vina gratia ad istum scopum feliciter perduximus. E-
 nimvero cum Theologiae Studiosorum in Germania no-
 stra ea sit conditio, ut plerique propter egestatem in
 academiis diutius subsistere haud queant, sed ante-
 quam studia eorum maturitatem consecuta sunt, dis-
 cedere cogantur, huic incommodo hac ratione occu-
 rere cupimus, dum certum numerum ex eiusmodi stu-
 diosis, qui aliquamdiu Theologiae operam iam dede-
 runt, diligentiamque suam & vitae probitatem nobis re-
 statam fecerunt, ad hoc institutum seligere, illisque
 studia in hac academia longius proseguendi subsidia
 procurare, animum induximus. Ita per divinam gra-
 tiam futurum esse confidimus, ut omni tempore tales
 in promptu habeamus sacri Ministerii ac muneris Ec-
 clesiastici Candidatos, qui Deo occasionem offerente, tan-
 quam fidi operarii in messem extrudi possint.

Huic instituto simile est aliud, quod iam ante haec
 duodecim, & quod excurrit annos, coepit, & Collegium
Orientale Theologicum dicitur. In hoc ipsum initio
 duodecim Theologiae Studiosi selectioribus ingenii
 praediti, qui aliquot iam annis in litterarum studiis
 ac vera pietatis exercitium incubuerant, cooptaban-
 tur,

tur, eo quidem consilio, ut Theologiam & Linguas orientales ex ordinis Theologici prescripto ita excolerent, ut non tantum alios Theologia Studiosos linguas et disciplinas docere possent, sed digni quoque euaderent, quibus maxime ardua munera ecclesiastica & academica aliquando demandarentur. In Orphanotropheo primum musea habuerunt sua, paullo autem post ob conclauium penuriam in ipsa vrbe Hala conductas a nobis ades habitare coeperunt. Studia sua sub Ioannis Heinrichi Michaelis Graeco & O.O.L.L. Prof. Publ. Ordinarii, directione, inspectante simul Ioanne Tribbechouio, Philosophia tum temporis Professore Extraordinario, & postea Georgii, Serenissimi Principis Danici, in Anglia concionatore aulico, iam beate defuncto, excoluerunt. Accesserunt huc circa illud tempus studiorum causa quinque iuuenes, natione & patria Graeci, qui quum itidem Orphanotrophei sumtibus heic alerentur, isti coeui iungebantur. Hinc quidam ex Nostreis occasione addiscenda Graeco lingua hodierna vulgaris, quam $\rho\omega\nu\alpha\iota\kappa\eta$ seu $\pi\epsilon\lambda\eta\gamma\eta$ illi vocant, opportune sibi oblata, sedulo vsi sunt. In primis autem b. Tribbechouius intra aliquot mensium spatium tantam huius lingua sibi acquisiuit facultatem, ut non modo satis scite loqueretur, sed Grammaticam etiam, cui Anastasius Michael Macedo, reliquorum Graecorum natu quidem minimus, sed ingenio praeceteris maxime pollens, epistolam bene longam subiunxit Jederet, aliorque huius lingua cupidus doceret. Ex Graecis autem tres in lingua Graeca vetusta ($\gamma\rho\alpha\kappa\rho\alpha\lambda\iota\kappa\eta$ illis dicta) quippe quam isti ignorabant, instituebantur; in Latinam vero ignotam omnibus omnes incumbere

necesse habebant, donec, ea ipsa mediocriter compre-
 hensa, publicas lectiones frequentare possent. Inter
 collegii huius alumni ordinarii non tantum aliis The-
 ologie cultoribus linguas orientales et disciplinas Phi-
 losophicas prelegerunt, sed & in adornanda accurat-
 issima, ac notis criticis locisque parallelis accommo-
 dissimis refertissima, Bibliorum Hebraicorum editione
 Professore Michaelis moderante, fuerunt occupati.
 Quae quidem Biblia iam pridem sumptibus Orphanotrophe
 imprimi coepta, at ob varia obstacula nondum plane
 excusa sunt: fore tamen speramus, ut intra anni
 spatium penitus absoluantur. Quibus editis ad stud-
 ium Biblicum Hebraicum digne tractandum non exigua
 am inde faciem Theologiae cultoribus prelatum iri, &
 eoque huius collegii usum in Ecclesia Dei vel inde
 uberrimum futurum, confidimus. Accedit, quod
 istorum Alumnorum plerique iam aliquot annis Ec-
 clesia Dei partim in Germania nostra, partim in exte-
 ris regionibus publica munera obeundo utilem ope-
 ram praestiterint. Ex quibus praecipue nominare place-
Christianum Benedictum Michaelis, supra dicti Pro-
 fessoris agnatum, qui, postquam de studiosa iuventute
 pluribus annis Graeca, Hebraica, Rabbinica, Syriaca
 Arabica, Aethiopica docendo optime meritus fuit, a
 Serenissimo Rege nostro Professor Philosophiae ordinari-
 us constitutus est, & cum agnato suo (qui ex anno
 1709. Theologiae quoque Professor ordinarius est) in per-
 ficiundo opere biblico potissimum nunc desudat. Ex
 autem, posteaquam ante aliquot menses ultimus huius
 collegii alumnus ad officium publicum promotus fuit
 certis de causis novos in illud nondum adscivimus
 suo

169.

suo tamen, & forsan, Deo ita adnuente, primo quoque tempore alios cooptare cogitamus.

Habes, Vir maxime Reuerende, pleraque Orphanotrophei nostri instituta: Quae cum ad tot pauperum minorum adultiorumque sustentationem et institutionem in cognitione & timore Domini ac bonis artibus, adeoque ad diuinæ gloriæ amplificationem spectent, omnes omnino homines hanc mirificam coelestis Patris providentiam benignitatemque submisso animo venerari merito debebant. At vero, cum plerique caeca, multi etiam maligna ac inuida mente laborent, mirum non est, quod ab illis haec omnia parui fiant, ab his autem contemnuntur, & tamquam noxia damnentur. Inter ipsos verbi diuini ministros, prohi dolor! non defuerunt, qui verbis & scriptis acerbissimis hac diuinæ providentiæ monimenta perstringere non erubuerunt. Quibus ad vindicandam, non nostram, (quippe cui haud velificamur) sed summi Numinis gloriam, scriptis apologeticis respondendum aliquoties fuit. Qua occasione præter horum maledicorum destinationem & opinionem factum est, ut multis hominibus de his institutis eorumque vera ratione innotuerit, quibus alioquin illa plane ignota fuerant & forte mansissent. Hinc multi gaudium, quod ex horum institutorum descriptione & defensione ceperant, testaturi dona sua piis precibus ac votis quasi involuta, multi etiam liberos suos in scholis nostris educandos, miserunt. Nec pauci haec instituta ipsis oculis suis contemplatum, ex ipsis etiam remotioribus locis, acceperunt, praesentesque diuinam benignitatem admirati nobiscum hilari ore laudarunt. Ita Deus impios inimicorum nostrorum conatus non tantum irritos

reddidit, sed in operis sui emolumentum & amplificatio-
nem cedere iussit. Cuius rei adhuc illustre exemplum
narrabo. Cum anno superiore incunte Fridericus Rex
noster clementissimus, cuius sub sceptro instituta nostra
inchoata, & eo usque non sine ipsius voluptate continu-
ta fuerant, diem obiret supremum, & filius vnicus Fr-
dericus Guillielmus ipsi in regno succederet, maleuol-
i quique de nostris institutis nunc actum esse conclam-
tabant, ante victoriam quasi triumphantes. Enim-
vero, & si ex quorundam, bonorum etiam, narratione iam
antea nobis innotuerat, Principem, quorundam maleuol-
orum criminationibus inductum, minus clementer
nobis et institutis nostris sentire, tamen per Dei gra-
tiam, qua confidebamus, plane aliter euenit, ac plerique
amici pariter ac inimici cogitauerant. Perueniens
hic nouus Rex noster paullo post, quam regnum suum
erat auspicatus, prope Halam, milites suos, ex Italia
redeuntes, lustratum. Quo facto cum in urbem access-
sit, illico fama percrebuit, Regem Orphanotropheum
quoque lustrare velle. Cuius consiliū nos certiores
facti ad recipiendum Regem nos comparabamus. Infra
bas meridies, ubi e scholis pueri et puella ceterique
scholares dimitti, & conuictores ad prandium hinc
inde aduolare solent. Ex istis igitur eos, qui alias pro-
dendi causa domum se contulissent, in scholis ad regi-
aduentum a praeceptoribus detineri, ceteros vero cu-
Studiosis reliquis suum quemque locum in triclinio
cupare iussimus. Accessit igitur Rex Leopoldo, Prin-
ce Anhaltino, nec non Praefide Halensi et aliquot pro-
fectis bellicis stipatus. Submississime illico a nobis
exceptus, & per anteriores Odes in nouas ad tricli-
nium

nium

Pro-

nium, in quo supra recensiti Studiosi et Scholares ac pueri orphani accumbentes prandebant, ductus est. Substitit hic aliquantum in vestibulo ante fenestras, quae in spectatorum, qui quotidie frequentes adsunt, gratiam ita aptatae sunt, ut vniuersos conuictores obtutui suo obiectos habeant. Per has ipsas accumbentes paullo accuratius contemplatus, de orphanorum educatione quadam, aliaque huc facientia, ex me quarebat: ad quae cum respondissem, & vultu & ipsis verbis, sibi ea omnia valde probari, significauit. Hinc conscendimus vna in auditorium superius spatiosum, de cuius usu itidem varia interrogauit, & cum a me percepisset, collegia Studiosis & adhortationes populo in eo ipso haberi, intellexissetque, quo modo & quo fine illa fierent, non obscure innuit, sibi de his conuentibus prorsus alia fuisse relata; quae ubi nunc ita, quemadmodum ipsi exposueram, se habere cognouit, non minus sibi placere testatus est. Habitant proxime ad ostium, per quod ex hoc auditorio descendendum erat, pueri Anglicani, qui vna cum Theologiae Studiosis Anglicanis e museo suo ad spectandum regem egressi fuerant. Hos Rex conspiciens, quinam essent, interrogauit, acceptoque a nobis responso humanissime eos allocutus est. Inde progressi in puellarum aedes deuenimus, in quibus miratus est tantam praesentium puellarum multitudinem. Spectatis deinceps puellis orphanis, eo ipso tempore etiam prandentibus, in anteriores aedes regem reduximus, reliqua ipsi monstraturi. Homines, qui spectatum confluerant, quorum ingens erat multitudo, ex ipso regis, me nonnumquam paullo longius, prout res postulabat, differentem patientissime audientis, & humanissime mecum in per-

gula, qua est in anteriorumedium tecto, colloquuntis, vultu & gestibus augurati fuerant, non fore talem huius lustrationis exitum, qualem quidem ipsi vel exoptauerant, vel metuerant. Neque illos augurium fefellit: Praesidium enim Rex suum, & privilegiorum qua ab eius Parente impetrata ante pedes ipsius deprecabar, confirmationem verbis singularibus pollicebatur eamque paullo post, quam Berolinum redierat, nobiscum aliquo eorum augmento impertivit. Quae inexpectata Regis nostri gratia, cuius fama max non Germaniam tantum, sed alias quoque Europa regione permeavit, quantum inimicis et osoribus nostris dolorem attulerit, quanta autem nobis & Deum timentibus omnibus latitia exstiterit, facile poterit Vir maxime Reuerende, iudicare. In primis vero hoc ipsum ad laudandam Dei paternam providentiam animos nostros mirum quantum excitavit. Hac enim divina providentia fuit, qua defuncti regis praesidium his institutis aduersus omnes malorum machinationes conservauit, & nunc potentissimi filii Successoris animam ad ea tuenda flexit. Immo vero hac una fuit, qua confisi prima eorum fundamenta iecimus et qua in hunc usque diem sumtus nobis necessario largita est, quos & in posterum eam largituram esse firmiter sumus persuasi. Neque enim Te, Vir maxime Reuerende, existimare velim, quod Orphanotrophaeum nostrum nunc demum tantis bonis instructum sit, vcertis et ad quotidiana expensa sufficientibus redditubniti possimus. Etsi enim officina libraria (cui ministrat typographica) et pharmaceutica, regio privilegiis donata, ac in inferioribus Orphanotrophei regnibus

nibus sita, ex aliquot annorum serie, posteaquam nimirum ex paruo admodum initio paulatim auctiores euaserunt (quod itidem diuina prouidentia opus est) suum quoque commodum his institutis adferant; tantum tamen abest, ut ad omnes sumtus erogandos sufficiant, ut ne eos quidem, qui ad alimenta comparanda requiruntur, suppeditare penitus queant. Unde non secus ac in principio ad eandem coelestis Patris mirificam prouidentiam nobis confugiendum est, et in posterum eo magis erit, quo maioribus subsidis, institutis ita augefcentibus, tum ad parandum victum, & eo pertinentia alia, tum ad extruenda & perficienda aedificia indigemus. Quae diuina prouidentia sicut huc usque nobis aliisque pijs conspicua fuit, ita eam multo adhuc illustriorem futuram nullo modo dubitamus. Hactenus de Orphanotropheo. Restant nonnulla instituta alia, quae quamuis ad illud proprie non pertineant, nostrae tamen directioni non minus subsunt de quibus nunc paullo strictius.

Pedagogium Regium (quo nomine schola illa, quam ditiorum parentum e.g. comitum, baronum, equitum, mercatorum aliorumque filii frequentant, ab ipso Rege Fridrico insignita fuit) initia sua ad annum superioris saeculi nonagesimum quintum refert, parua admodum, ut ceterorum omnium, sed temporis successu ita adaucta, ut discipuli nunc sint fere centum, plerique peregrini et exteri. Hos ipsos moderantur praecipue vndeiginti, Inspector vnus, Hieronymus Frey-er, qui quibusdam varii argumenti scriptis inclaruit. Inter alia in usum Pedagogii et schola Latina Orphanotrophei selectissima poemata, ex veteribus et

recentioribus poetis latinis a se collecta, edidit, ex quibus studiosa iuventus sine animorum offensione per se latinam addiscere potest. Nuperrime quoque Colloquia Terentiana in lucem emisit, in quibus personas induxit fere ubique alias, sed sermone Terentiano inter se de rebus variis colloquentes, ut scriptoris huius verba sine ulla immutatione exhibeantur; aut quid ad evitandam pudicarum aurium offensionem mutandum fuit, vel de suo interiiciendum, hoc ex diverso statim typorum genere agnosci queat. Præter hæc ordine etiam, quem secutus est Freyerus, usus libelli redditur insignior. Siquidem sola inscriptionis inspectio prima fronte indicat, unde singula deprenta sint. Ex quo simul hoc intelligitur, non modo ipsum Terentium auctorem citari, si quis ad hoc opusculum provocauerit, sed locum etiam auctoritatis designari, quum liber comoediae, sectio actui, scena atque colloquium ubique respondeat. Quod consilium quantum a Schoneano instituto discrepet, perfacile adiudicandum illis est, qui utrumque inter se laborem conferunt. Cæterum hoc Pedagogium eadem fata habuit, quæ Schola Latina Orphanotrophei. Alumni videlicet in ciuium Glauchensium aedibus dispersi contubernia habebant et auditoria, in quibus instituebantur. Ad grescente autem discipulorum numero necessitas notata imponebatur, in eorum usum amplam domum adificandi. Anno igitur 1711. in horto spatioso, post Orphanotrophei ternas novas edes, quas supra descripsimus, proxime sito, & ad Orphanotropheum spectans ædificium ab occasu ad ortum ducentos sedecim pedes longum, triginta quatuor latum, & quinque congnationis

gnationes altum, exstructum & anno superiore¹⁷¹³ occupatum est. Ab anteriore parte, quæ ad Orphanotropheum vergit, duas habet alas, quarum altera quinquaginta duos pedes ad meridiem, altera totidem pedes septentrionem se extendit. Istam Inspector cum ministris famulantibus, hanc oeconomus unus tenet. A parte posteriore Orientem versus elapsa æstate ala una eadem longitudine lateri septentrionali addita est, quam alter oeconomus nuperrime occupavit. Alteri lateri ad meridiem proxime etiam, si Deo ita placuerit, alam adiungemus, quas ædes agrotantium vsui destinavimus, qui interea in ipsa maiore domo certa conclavia habent. Ad lectiones, quæ in hoc Pedagogy tractantur, quod attinet, præter eas, quas in schola Latina Orphanotrophei tradi diximus, hic quoque docetur lingua Gallica, Geometria, Physica, Metaphysica, Ethica, Politica, Genealogia, Botanica, Anatomia, Astronomia & alia. Corporis etiam mouendi & animi recreandi gratia proxima ante prandium hora in tor-nando, vitris poliendis, aliisque huiuscemodi exercitiis alumni instituuntur. Quater etiam per annum, perinde ac in scholis Orphanotrophei fieri consuevit, lustratio publica habetur.

Quemadmodum igitur, ut meminimus, in hoc Pedagogy ditiorum parentum filii erudiuntur, ita quoque pro huius generis filiabus schola quodam instituta est, quam Gynæceum appellamus. In hoc puella aliquot parentum suorum sumptibus in cognitione Dei, Calligraphia, Arithmetica, lingua Gallica, aliisque rebus istum sexum ornantibus, instituuntur, moderante & inspectante virgine Gallica, non minus pia quam prudente. Ha vero

puella ab Orphanotropheo & Pedagogy Regio quam longissime domicilio sunt remota.

Huic instituto affine est aliquo modo aliud, quod item in sexus sequioris usum incepimus. Aliquos enim abhinc annis honestissima matrona, quae pro quibusdam virginibus adultioribus, nobili genere natis, certam sustentationem, ut vocant facere decreuerat (quod consilium etiam post paullo in quadam Saxonia civitate perfecit) suo ipsius instinctu, ad nos quoque certam pecuniae summam misit, quam eundem in finem a nobis adhiberi coepiebat. Quod cum nos novum indicium, quod Deus instituta nostra amplificatum iret, interpretaremur, istud esse commodam huic destinationi domum emimus. Inferim hoc exemplo alia matrona excitata in eundem sum tantum pecunia iam moribunda testamento legavit quantum ad unius virginis sustentationem requireret. Postea etiam Minister quidam regius item non modicam nummorum summam donavit, ex quo beneficio alumna potissimam sustentationis suae partem habent. Adhuc praeterea nonnullae aliae virgines adultiores, quae suis ipsarum sumptibus iidem in edibus vivunt: quae inter nonnumquam tales reperiuntur, quae quum vel pro Pontificiorum, apud quos vixerunt, vexationes, vel ob alia impedimenta pietatis studio domi suae ex animi sententia vacare non potuerint, a nobis petierunt, ut sibi hoc vivendi occasionem procurarem, ut ex verbi divini predicatione, quam per Dei gratiam nossent hic esse. viderim, animas suas edificare possent. Praeter publicam, quam in templo Glauchensi et orphanotropheo habent spirituales sui edificationem, duabus per hebdomadam horis privatim quoque a quodam pio verbi divini ministro

Pro

Pro
civibus

Atro ex sacris litteris instituuntur. Ceterum a regulis quasi monasticis omnibus sunt immunes, & sua cuique libertas relinquitur.

Nec pretereunda fuerint duo Cherotrophea, in quibus aliquot pauperibus viduis a duobus patronis partim de tota sustentatione, partim de habitatione prospectum est, & a nobis de piis, ad animarum suarum edificationem facientibus, exercitiis prospicitur.

Hec sunt, Vir maxime Reuerende, instituta nostra, quorum usus ad eos, qui hoc ipso loco commorantur, potissimum spectant. Potissimum dico: nam alios quoque, qui quidem heic non degunt, istorum utilitatem participare, vel ex iis, quae supra de diuersorum collegiorum ratione narrauimus, patet. Non desunt autem Instituta alia, quae in eorum, qui hinc vel propius vel longius absunt, emolumentum praecipue cedunt. Ut ab externis iterum exordiar, beneficiorum, quae ex Officina pharmaceutica, cuius iam ante fecimus mentionem, innumeris fere agrotis diuinitus obtigerunt, amplitudinem enarrare non sustineo. Certe hac in causa Dei prouidentia et benignitas tam mirabilis fuit, quam in vlla alia. Dedit illa ante aliquot annos Orphanotropheo nostro, accedente Medicorum nostrorum opera, quaedam medicamenta, quorum efficacitas primum quidem in ipsis institutis nostris, deinde vero in pluribus Germania & Europa nostra locis prorsus singularis ac mirifica fuit & adhuc est, adeo, ut nunc in remotissimas Terrae partes transmittantur. Accedit, quod non tantum Orphanotrophei nostri alumni, sed pauperibus etiam quibusuis aliis in suburbio nostro & vrbe Hala, quin & alibi locorum, si idoneo paupertatis testimonio instructi a nobis expetierint, gratuito dari iubeamus.

Maiora autem beneficia ea sunt, quae per officinam
librariam quam plurimis hominibus a Deo conferuntur.
 Non dicam nunc de tot libris, ad studia litteraria iuven-
 da heic excusis, quippe quorum utilitas externa tantum
 est, sed libet nunc eos, qui divinius argumenti sunt,
 paucis tantum attingere. Sunt homines oppido multi
 quos librorum, de genuina veri Christianismi ratione
 agentium, qui orphanotrophei sumtibus editi sunt, le-
 ctione in meliorem viam reductos, vel in eadem
 non mediocriter confirmatos esse, rescivimus. Cuius-
 modi exempla ex ipsa remotissima Siberia Suecorum
 qui ibi captivi tenentur, ad nos datis litteris non si-
 ne ingenti letitia nobis non ita pridem innotuerunt.
 Non ingratum Tibi fuerit, credo, hac de re nonnulla
 a me narrari accuratius. Anno 1706. Sueci, circum-
 latissimi in Polonia vicinisque regionibus aliquot annos
 armis victricibus, in Saxonia, irruptione facta, per
 integrum fere annum substiterunt, ipso quidem Rege
 in vico, aliquot horarum spatium ab urbe Itala diffi-
 commorante. Et Saxonia deinceps in Poloniam re-
 si Moscoviam, Rege praecunte adire, eique arma in-
 ferre moliti sunt. In extremis autem Ukrania finibus
 ad oppidum Pultavam castris suis positis omnium re-
 rum inopia afflicti cum Magni Ducis Moscoviae cop-
 is, undique circumfusi, praelium committere necesse
 habuerunt. Quo in praelio paucis utrinque caesis Sue-
 rum castra uniuersa & copia pleraque in Russorum
 venire potestatem. Accidit hoc Suecorum stupendum
 infortunium anno 1709. mense Iunio. Rex cum pauci-
 simis suorum fuga salutem difficulter admodum ad-
 ptus in ditionem Turcarum se recepit, ibique inte-
 grum

grum lustrum, & quod excurrit commoratus nouissime elapsi Nouembris die 22. in Pomeraniam rediit. Ceterum captis in dicto praelio Suecis in Moscouiam commigrandum fuit. Alii in Moscouia relictis, alii in regnum Casanum, alii in ipsam Siberiam missi, & ubique in summam miseriam & egestatem redacti sunt. Hic multis illorum ex diuina misericordia vsu venit, quod Iesais cap. 26. legimus: Domine, in angustia visitauerunt Te, effuderunt mustrationem, cum correctio tua appropinquauit eis. Qua de re preter omnem opinionem nostram ex Siberia metropoli Tobolio (vulgo Tobolsko) anno 1713. mense Iunio epistola a nouem partim centurionibus, partim subcenturionibus & signiferis, suo & reliquorum nomine ad nos scripta, multa narrat, ex quibus sequentia tantum, ex Germanico latine reddita, huic relationi inferere visum est.

» Postquam misericors Deus pro inenarrabili sua cœ-

» xodoniæ & salutis hominum cupiditate, nos huc capti-

» vos abduci passus, & aliquam animorum nostrorum

» coecitatis agnitionem nobis largitus est, summopere

» mirati sumus, quomodo præteritis temporibus ad mundi

» exemplum in diem securi viuentes, collocata in Chri-

» sti merito fiducia, de diuina gratia nobis ipsis per-

» suadere potuerimus, ita quidem, ut vel ipsam mortem

» appetere non dubitassetus. Hanc vero miseria nostra

» agnitionem viuida Christi virtute, cuius antea plane

» ignari, saltem expertes fuimus, consecuti ubi diui-

» nam gratiam imis suspiriis anhelare capimus, a-

» mantissimi Patris nostri prouidentia factum est,

» ut vnum alterumque scriptum ex iis, quæ apud vos

» in lucem edita sunt, in manus nostras pervenerit.

„ Quorum in animis nostris operatio in solius Dei recon-
 „ dite bonitatis gloriam hanc veram confessionem no-
 „ bis quasi extorquet, quod Dominus illud, quod in anne-
 „ xis precationibus ab ipso omnis boni datore expetitur
 „ est, ut nimirum istius laboris fructus in futura eter-
 „ nitate aliquando reperiretur, pro sua benignitate et
 „ misericordia nobis concefferit. Non tantum autem ex
 „ scriptis istis in hac captivitate vberissimam edificati-
 „ onem cepimus, sed fratrum quoque nostrorum nonnul-
 „ lis excitationi fuit recordatio viui exempli vestri. cetero-

Post hanc epistolam nuperrime aliam accepimus, ab
 iisdem militum rectoribus & triginta duobus aliis sub-
 scriptam. Erat haec responsoria ad meam, quam priori
 illorum rescripseram, in qua verbis multo pluribus e-
 dem narrabant, de quibus in antegressa nos fecerant
 certiores. Adlata quoque sunt Moscu & Archangelopo-
li aliquot diversis temporibus epistola, quae de singula-
 ri animorum excitatione inter eos, qui in ista Magni
 Ducis regia aliisque tum Moscouia, tum regni Casani
 vicis ac oppidis asseruantur, multa memorata digna
 nuntiant. Inter alios vero libros, quorum lectione
 hac excitatio vel exorta, vel progressa dicitur, ii
 etiam nominantur, qui apud nos excusi sunt. Quae
 omnia non vana iactantia ergo, sed eo a me huc
 adferuntur, ut divina beneficia, quae Orphanotro-
 phei nostri, speciatim officina libraria, opera pere-
 grinis etiam et exteris, extra hunc locum degen-
 tibus, obtingunt, Tu, Vir maxime Reuerende, nobiscum
 cognoscas atque collaudes. Huc referre etiam licuit
 rit duas Noui Testamenti editiones, alteram lingua
 Slavonica, alteram Graeca authentica cum versio-
 ne

one Græca hodierna vulgari, hic excusas. Illam quidem amicorum sumptibus in Bohemica gentis usum, præsertim in Hungaria, ubi Protestantibus religionis exercitium adeoque & librorum suorum divulgatio vel plane non, vel egre admodum, a Pontificiis permittitur, imprimendam curauimus. Hoc ipso tempore Ioannis Arndii, Theologi superiore seculo ineunte in Germania nostra pientissimi, Libri de vero Christianismo, (cuius versio Latina aliquot abhinc annis Londini recusa est, Anglicana autem nuperrime ibidem prodit) in linguam Slauonicam versi sub prelo sunt, eiusdem gentis usibus destinati. Altero Noui Testamenti editio, Græca videlicet, anno 1710. Serenissima Regina nostra, nunc vidua, liberalitate pro Græcis hodiernis, quippe quibus ex Turcarum inuidia verbum Dei rarissimum est, in lucem exiit. Excusa erat, quod ipsum Te fugere non crediderim, iam sub huius seculi initium Londini editio Noui Testamenti Græci vulgaris: quam cum inter alias rationes ex eo etiam capite, quod deesset ipse textus authenticus, Græcis minus gratam fuisse percepinus, hac nostra editione utiliore operam ipsis nos prestitutos credidimus. Prefationem Græcam huic editioni ad Græcos premisit Ioannes Haimannus, Batauus, qui aliquot annis Smyrna inter populares suos officio Ecclesiastæ functus, cum Græcis multam consuetudinem habuerat. Latina nam nos adiunximus in illorum quidem gratiam, qui Græcam linguam hodiernam ignorant. Germanis nostris singulari plane instituto non tantum de noui foederis libris, sed de integro etiam sacro Codice diuina prouidentia prospexit: Quod scire Tibi in primis

volupe futurum esse existimo. Nimirum Vir quidam
 illustribus parentibus, & quod precipuum est, ex sum-
 mo Deo natus, nomine Carolus Hildebrandus Cansteini-
us, fautor noster, & ceterorum Dei servorum longe
 amicissimus, anno 1710. consultationem in lucem publi-
 cam emisit, quo modo utriusque foederis libri coniunctim
 & novi testamenti separatim in usum pauperum
 vili admodum pretio quam emendatissime excudi possent.
 Tantam videlicet typorum multitudinem conficien-
 dam esse monuit, quanta ad omnes sacri codicis plagu-
 las requireretur. Ita enim fieri posse, ut typi semel
 sic coniuncti in ordine consisterent, nec opus futurum,
 ut in iterandis editionibus typothetarum manibus de-
 nuo inter se coniungerentur, & pro isto labore con-
 suctum pretium solueretur. Præterea huius rei & hunc
 usum futurum, ut errata typographica, quæ in primam
 editionem irrepserint, e sequentibus editionibus tolle-
 rentur, adeoque quam accuratissima editio successu ka-
 poris prodiret. Hæc consultatio Dei beneficio ita a ple-
 risque approbata fuit, ut cum ipso Cansteinio multi
 pro suo quisque instinctu ad hoc institutum pecuni-
 am conferrent. Hinc in excudendo nouo foedere,
 cui Psalmi Davidici deinde iungebantur, initium anni
 1712. factum est, & intra triginta mensium interval-
 lum septem editionibus exemplarium triginta octo
 millia prodierunt, quorum unumquodque duobus
 grossis nostris, (qua est pars Libra Anglicana sexagesi-
 ma tertia aut quarta) venditum est. Integrorum Bi-
 bliorum forma 8va duabus editionibus decem mil-
 lia excusa sunt, et proxime incuntis anni mense
 Martio quinque millia forma 12ma prodibunt. Cuius
 utriusque

utriusque editionis pretium itidem tam modicum est, ut libra Anglicana Grossos nostros Misnicos centum & viginti sex aut octo circiter equante equante, maioris editionis exemplaria tredecim, minoris autem viginti unum emi possint.

Non dubito, Vir maxime Reuerende, quin hanc rem maximopere sis admiraturus, quandoquidem permulti in ipsa Germania nostra eam non satis mirari queunt. Prodierunt quidem per quatuor vel quinque lustra, postquam Deus singularem cognitionis suae lucem in his terris denuo exoriri iussit, tot integrorum Bibliorum Germanicorum, separatim quoque noui Testamenti, exempla, quot per omnes a Reformatione annos vix prodierint, adfirmaverim; tam vili autem pretio vllumquam etate vendita esse, quo nunc quidem venduntur, nemo vel audire vel legere meminere. Unde vel pauperrimus seruus & ancilla, si non integra Biblia, nouum tamen Testamentum complerare sibi possunt; ut adeo hoc institutum ad cognitionem Dei inter Germanos nostros promouendam quam accommodatissimum merito habeatur. Excitati quoque sunt hoc Cansteinii exemplo hic illi nonnulli alii, ut, licet non aequo exiguo, multo tamen viliori quam antea fieri consueuerat, pretio noui praesertim Testamenti libros ediderint: nec dubium est, quin plures in posterum idem exemplum sintimituri.

Eadem fors iam quibusdam aliis institutis nostris, supra descriptis, obtigit: Posteaquam enim Deo duce Orphanotropheum hoc loco exstruximus, Scholasque pro pauperibus praecipue aperuimus, in diuersis Germania

ciuitatibus & oppidis hi illi ad imitationem excitati
 fuerunt. Possem huius rei quam plurima exempla
 adferre, sed libet nunc vnus tantum atque alie-
 rius iniicere mentionem. Augusta Vindelicorum
 quidam pius Ecclesia Minister lectione libelli no-
 Ari, Vestigia viuentis adhuc Dei, Summopere exci-
 tatus anno 1702. maiorem pauperum curam susci-
 pere decreuit. Magistratui igitur hoc negotio ma-
 iorem in modum commendato, ad rem ipsam adgre-
 surus, exiguis admodum subsidiis instructus, diuino
 tamen nixus auxilio, quatuor homines adoptauit,
 illisque filiorum suorum praeceptorem, quem ex
 Orphanotropheo nostro acceperat, praefecit, ut illos
 in rebus ad salutem creditu & factu necessariis in-
 strueret. Quod consilium Deo ita placuit, ut non
 tantum hisce quatuor alimenta necessaria pro-
 curauit, sed eorum numerum intra vnus fere an-
 ni spatium ad octoginta adauxerit. Suscitauit et-
 iam Deus alium quendam pium hominem, qui ho-
 rum in pauperum usum nouam domum donauit.
 Qua anno 1703. mense Decembri, ab Gallis Bauarisi-
 que urbem oppugnantibus, cum multis alijs dome-
 bus in cineres redacta, quamquam pauperes dimitti
 debuerunt, paruo tamen elapso tempore ipsis a diuina
 prouidentia ita denuo prospectum fuit, ut in ipso
 belli strepitu non tantum iis ipsis nihil defuerit
 sed multi etiam ex ciuibz Augustanis et capti-
 uis militibus apud illos solatium & auxilium in-
 venerint. Postea vero, vrbe ab hostibus relicta,
 hoc institutum Augustanum, Deo fortunante, in
 hac maiora incrementa cepit, & in hunc usque
 diem

diem floret. Eodem anno 1702. Noriberga quoque quidam fidus Ecclesiae Christi Pastor, amicus noster carissimus, communicato nobiscum consilio, pauperum parentum liberos in legendo, scribendo et necessariis doctrina Christiana capitibus instituendos curare coepit. Selegit nimirum ex scholarum latinarum Noribergensium alumniis adultioribus nonnullos, quibus, ab se preparatis, negotium dedit, ut istos liberos in ipsis parentum ipsorum domibus docerent. Adfuit etiam huc usque divina providentia huius viri conatui, & multorum Noribergensium ac peregrinorum animos ad eum iuvandum flexit, ut discipulis, qui ab initio statim trecenti & amplius fuerunt, necessarios libros coemere, & eorum praceptoribus quinquaginta didactrum solvere potuerit. Post illud tempus, anno nimirum 1710 homo quidam rusticus, qui ex vectura vitae sibi subsidia comparare consueverat, postquam ad sollicitam suae ipsius salutis rationem habendam diuinitus excitatus fuerat, videns adeo multos homines in summa Dei ignoratione versantes, eorum miseria summopere commotus, rudi & deserta iuventuti, quantum in se foret, Deum cognoscendi occasionem suppeditare statuit. Domum ergo in pago quodam, sex horarum spatium hinc distito, extruendi consilium secum agitando, sumtibus necessariis destitutus, curru suo equisque diuenditis ad negotium ipsum se accinxit. Quo in incepto, licet multos haberet derisores & aduersarios, Dei tamen auxilio confusus strenue perstitit, domumque tandem in eum statum perduxit, ut nunc viginti orphani eam habitent, qui praeter victum vesti-

tumque ab pio quodam Theologia Studioſo, quem
 ipsis præceptorem conſtituit, in timore Domini
 rudiuntur, donec pueri ad opificium addiſcendum
 puella vero ad ancillandum, dimitti poſſint. Quæ
 admodum autem tria hæc diuerſorum locorum
 inſtituta ab auctoribus ſuis, nullo certo ſubſidio
 inſtructio, ex ſola Dei prouidentia fiducia ad no-
 ſtrorum imitationem inchoata ſunt, & eodem
 adhuc modo continuantur; (cuiusmodi plura com-
 memorare de industria prætermittimus) ita quam
 plurima Orphanotrophea proxime elapſis annis
 in Germania noſtra inter utroſque Proteſtantes
 conſtituta ſunt, quæ licet certis redditibus gaude-
 ant, nonnulla tamen occasione noſtri Orphano-
 trophei exorta eſſe, partim ex ipsis publicis rela-
 tionibus, partim ipſorum auctorum ad nos datis
 epistoſis comperimus.

Singulare adhuc Inſtitutum Superest pro India
 Orientali. Memineris, vir maxime Reuerende, in
 libello noſtro, de huius loci inſtitutis edito, Miſſi-
 onariorum Danicorum, Tranquebarie in Liſſore
 Coromandelino inter Malabaros Euangelium Chri-
 ſti docentium, paſſim fieri mentionem. Huius
 de miſſionis ratione, & iis, quæ in eius ſubſidium
 hoc loco inſtituimus, ex relationibus, a plurimorum
 Reuerendo Boehmio in linguam veſtram tranſlatiſ
 Tibi forſan iam plura innotuerunt. Quia vero hæc
 pro certo ſcire nequeo, non inique me facturum
 puto, ſi præter ea, quæ poſtea, quam ille rela-
 tiones a nobis publicatæ ſunt, ex Miſſionariorum
 litteris cognouimus, prima huius miſſionis in-
 ſtitutio

tia paucis repetiero. Anno 1705. exeunte, viri duo Bartholomaeus Ziegenbalgius & Heinricus Plutschonius, vterque Germanus, iussu Regis Daniae, cui a Lutkenio, Theologo primum Berolinensi, deinde Hafniensi, fauore & amico nostro, iam beato, commendati fuerunt, in Indiam Orientalem missi sunt, ut periculum facerent, an ne quoddam ex gente Malabarica ad Christi agnitionem possent perducere. Mense igitur Iunio anni 1706. salui & incolumes Tranquebariam delati cum ministerium suum auspicarentur, in addiscendas linguas, Malabaricam & Lusitanicam, utramque isti genti vsitatam, primum incumbere coeperunt. Qua de re alioque ad munus suum spectantibus, eodem adhuc anno ad Ioachimum Langium, tum temporis gymnasii Fredericiani, quod Berolini est, Rectorem, nunt Theologiae in hac academia Professore, nostrumque adeo Collegam coniunctissimum, & ad me scripserunt. Illius institutione in dicto gymnasio, mea autem in hac academia Fredericiana ambo vsi, & in Orphanotropheo victu eodem tempore fructi fuerant, unde factum, ut ab utroque nostrum consilia et opem in officio suo sibi expeterent. Inter alia de lingua Malabarica addiscenda difficultate conquerebantur. Adoptauerant sibi praecceptorem Malabaricum, qui vero propter linguarum, quas illi callebant, ignorationem, non multum potuit ipsis prodesse. Arreptis tamen aliquantum linguae Malabaricae fundamentis, (Lusitanicam iam in itinere aliquo modo didicerant) ita inter eos forte iacta conuenit, ut Ziegenbalgius Malabarica, Plutschonius

uius autem Lusitanicae praecipuam operam na-
ret. Hinc Ziegenbalgius libros Malabaricos varii
argumenti undique coemit, ex eorumque frequen-
tissima lectione ita profecit, ut intra octo men-
sum spatium sermones publicos habere posset. Deu-
cuius nutu se in istas terras deuenisse certissimè
rant, laboribus eorum talem quoque successum
impertinuit, ut non multo post ministerii sui in-
tia unum atque alterum ex Ethnicis Christo
lucrarentur. Quare illi summopere letati exci-
tatiq; in incepto alacriter pergere statuerunt.
At vero, quae est communis fidorum Dei seruorum
conditio, multa eaque grauissima impedimenta
sibi obici videbant. Ex parte quidem Indorum
hoc maximum impedimentum esse narrabant,
quod illi de Christianorum religione, quam ex
plerorumque vita deteriore metirentur, pessime
sentirent. Unde eos, quos hanc ipsam amplecti vel-
le suspicarentur, omnibus modis ab proposito re-
tractum irent, & si quis nihilominus propo-
situm perficeret, eum omnibus bonis & viuendi
cultatibus privari adfirmabant. Multa maiora
autem obstacula sibi ab iis ipsis fieri quereban-
tur, qui ex officio Christiano atque ex ipsius de-
gior Danie mandato ipsos iuuare deberent. Cuius
vero hoc impedimenta Nostri nihil morati of-
ficio suo omni fide & dexteritate fungi adni-
bantur. Cum vero ad edificandum templum,
erigendas scholas, ad describendos libros Malabar-
icos & Christianos, aliaque huius generis instituta
externis etiam adminiculis opus sibi esse mon-
rent,

rent, Deus multorum Germanorum, qui litteras Missionariorum a nobis publicatas legerant, animos excitauit, ut in istorum subsidium non mediocrem pecunia summam conferrent. Qua ad illos feliciter deportata, ad saluberrima instituta usi sunt. Longum foret singula enarrare, quare ea duntaxat paucis, quam fieri potest, adhuc attingam, quae con-secuto tempore ad nos scripserunt. Litteris, quas anno 1707. ad nos dederunt, quoddam sibi ad mini-
 stros dari cupiebant. Hinc anno 1708. exeunte Ioan-
 nes Ernestus Grundlerus, Philosophiae Magister, qui in Pedagogy nostro Regio proceptoris munere adhuc functus erat, & Ioannes Georgius Boeuvingius, qui in academia Xiloniensi, quae est in Holsatia, studiis Theologicis vacauerat, postquam Hafnia consuetis ritibus sacro ministerio initiati fuerant, iussu Re-gis Tranquebariam profecti sunt. Abiit una cum illis quidam Polycarpus Iordanus, Theologiae Studii-
 sus, cuius opera in orphanis nostris formandis et inspectandis aliquot annos usi fueramus. Postquam igitur hi tres anno 1709. mense Iulio Tranquebariam peruenierunt, cum duobus illis ad paganos in veri-tatis viam perducendos, perductosque confirmandos, sese applicuerunt. Anno 1711. mense Septembri ex communi consilio Plutschovius in Daniam pro-fectus est, ut Regi suo vniuersum Missionis statum exponeret, cuius post discessum Boeuvingius, naue con-
 scensa, itidem in patriam remigravit. Interim fa-ma de huius Missionis ortu atque progressu in An-gliam perlata, Societas de cognitione Iesu Christi propaganda, quae Londini est, laudatissimo exemplo

hisce Missionariis succurrere decreuit. Qua de re
epistola ex Anglia ad ipsos die 4. Ianuarii 1711.
scripta, satis superque testatur. Ex qua sequentia
qua ad manus nostras venire, tecum communicare
non abs re fore autumo.

» si multos in Europa, quibus pietas cordi curaque
» est, inuenistis admiratores, laborumque vestrorum
» Oriente ad propagationem Euangelii Tendentium
» estimatores, Anglorum certe singularem iniistis
» gratiam, quam primum ipsis progressuum vestro-
» rum typis impressa narratio innotuit. Sicut enim
» vera servatoris nostri ecclesia corpus est, multis con-
» sans membris, quorum ipse Princeps est & Caput
» totam corporis structuram, immo unamquamque
» eiuudem partem solido vigore animans, iugique vi-
» um spiritualium influxu corroborans: Sic quoque
» unumquodque corporis huius membrum non pot-
» est non intime letari, quum totum corpus ad
» ampliores mensuras stature Christi excrecere
» percipit. Neque minus sana pietatis cultor gau-
» debit, cum deprehenderit, exstincta quasi ethnico-
» rum ossa, vitae & spiritu coelesti destituta, ad
» vitam iterum commoveri sanctiori Dei Spiritu
» tu, pulsioque profanis superstitionum nebulis
» ad serenam Euangelii lucem recipiendam dispo-
» Nam de causa Societas de cognitionis Iesu Christi
» propagatione, in Anglia nomen sortita, non tam-
» tum vestrum ad promouendum in Oriente Euan-
» gelium adprobauit studium, sed et considerando
» lum, quem in prosequendo hoc, quod incepistis, ne-
» otio exseruistis hactenus, Membra vos elegit Soci-

» facti

„ tatis (ut vocant) Correspondentia, spe freta, fore,
„ ut mutuo eiusmodi litterarum commercio, Chri-
„ stianis monitis, iunctaque opera opus Domini plus
„ ultra in dies extendi possit — Adeo verum est,
„ quod in vestris etiam observatio litteris, iuvenilem
„ citius etatem ad bonos mores formari, quam seni-
„ lem; quippe qua dum plus iusto mere externa et
„ mortua religionis forma adheret, ad sanioris
„ veritatis gustum adduci egre se patitur. —
„ Et quoniam Societas hac ex litteris vestris accepit,
„ eadem vos institisse via, diversosque in Idioma Ma-
„ labaricum transfudisse Tractatulos ad verum Chri-
„ stianismum Spectantes, non potest non una voce
„ & consensu adprobare tam utile propositum, ac obe-
„ riores Numinis divini benedictionem coeptis ve-
„ stris adprecari. Diuturno enim rerum usu Depre-
„ hensum est, Adminiculum hoc ad propagandum
„ non fucata pietatis studium summo opere in Europa
„ conduxisse.

„ Sed cum non sine causa conqueramini de sumptibus,
„ in transcribendos eiusmodi libros impendendis, optantes,
„ ut ope preli typographici, omnibusque ad hoc neces-
„ sariis, difficultates harce superare tandem queatis;
„ memorata modo Societas, toto hoc negotio bonis vi-
„ ris de meliore commendato, tantum argentum im-
„ petrauit, ut non prelo solum Latino, omni que ad
„ hoc requisito apparatu, sed & superaddita quinqu-
„ ginta Librarum Anglicarum summa subuenire vo-
„ bis potuerit, nihil magis in votis habens, quam ut
„ ii, qui ad hoc opus iam liberali contribuerunt ma-
„ nu, de beneficio iam collato non tantum gaudere

„ queant, sed & ampliorem hinc nanciscantur occa-
 „ sionem, bona sibi concessa in communem aliorum
 „ praeipue Ethnicorum, usum eo libentius conferend-
 „ Ante autem, quam finem scribendi faciam, &
 „ quarta in Anglia Societate, quae propagando Eu-
 „ angelio in partibus Transmarinis operam na-
 „ vat, vel verbulum adicere liceat. Et hoc ad
 „ similitudinem vestri in Oriente laboris quam
 „ proxime accedit. Viror vobis enarrare possem
 „ tam in Ecclesia, quam Politia ad gubernacula
 „ sedentes, qui honori sibi ducunt, illustri huius rei
 „ gionis propaganda operi incumbere. Hinc autem
 „ profagire licet, magnum emolumentum ad Ec-
 „ clesias tam Orientales quam occidentales suo tem-
 „ pore esse rediturum, si divina, ut speramus,
 „ providentia isthoc porro secundaverit incepta.
 „ — — — Vos vero, Reuerendi Viri, serena frons
 „ te hanc narratiunculam & ad futurum littera-
 „ rum commercium inuitationem accipite. Cal-
 „ car vobis addant hi qualescumque in Anglia
 „ natus. Eo alacrius ad metam vobis propositam
 „ deproperetis, quo plures in eodem studio curven-
 „ tes deprehendetis. Nolite abiicere animum, si
 „ vel aperta vos vi adgrediatur, vel secretis ma-
 „ chinis infidias struat, communis animarum be-
 „ neficis, qui nihil intentatum relinquit, ut opus
 „ mini in ipso (quod aiunt) herba & primo quasi
 „ infantia flore suffocet. Veritas semper victori-
 „ euadit, etsi vel maxime prematur, opprimi tam-
 „ nullo modo potest. Sit victoria vestra in humi-
 „ litate Christi, & catholicus amor patientia vo-

191

» ut clypeo muniat, circumdet, protegat, quo omnia
» tandem aduersariorum tela frangantur. — —
» Placuit Societati de propaganda Christi cognitio-
» ne Ministros Ecclesiae Anglicanae, nimirum Dn.
» Lewis, Dn. Anderson & Dn. Watton ad idem litten-
» rarum vel correspondentiae (si ita loqui licet) com-
» mercium inuisare; quorum ille in vrbe Nadras,
» iste in Bengal, hic autem in vrbe Bombay, Ecclesiae,
» quae Christo ex nostra natione colligitur, praest.
» Exoptata laudata Societas, ut vos, Reuerendi Viri,
» amicitia cum his Anglicanae Nationis Pastoribus
» inita, ad propagandum in oriente Euangelium se-
» dulo utrimque incumbatis; adeoque mutuo auxilio
» consilioque subueniatis vobis inuicem. Id quod So-
» cietatis iussu dictis Ecclesiae Ministris significatu
» est.

Hasce litteras cuidam Fincio Tranquebariam perferen-
das dederunt. Fuit hic Theologiae studiosus nostras, qui
in Angliam ad iuventutem formandam a nobis mis-
sus, provincia hac aliquandiu fideliter administra-
ta, ex dictae Societatis voluntate artem typographi-
cam addidicerat, eum in finem, ut typorum, quos Soci-
etas in Indiam mittere decreuerat, ope libros Lusitani-
cos in usum Missionariorum excuderet. Enim vero hic
ipse, capta ab Gallis ad Brasiliam naue, multa dura
passus, eademque statuto pretio per Anglos redempta,
iter reliquum ingressus, diem obiit. Supellex tamen ty-
pographica, charta & reliqua munera Missionarius de-
stinata (excepto argento, quod furto ablatum fuit) recte
in Indiam peruenierunt. Quantam animi alacritatem
Missionarius Anglorum conatus ac subsidium addiderit,

epistola anno 1712. ad nos missa verbis pluribus
testati. Doluerunt autem vehementer mortem Fin
cxii, cuius in locum ut nos alium Typographum una
cum Typographia Malabarica, quippe qua sibi maxime
opus esse iam antea significauerant, mitteremus, ma-
iorem in modum rogauerunt. Interim quia Societas
Missionariis litterarum commercium cum Angli-
cana Ecclesia in India Ministris instituendum com-
mendauerat, illi huius desiderio satisfacturi, succin-
ctam totius instituti sui delineationem ad dictos Mi-
nistros miserunt. Cuius delineationis exemplum ad nos
perlatum, huc transcribere placet, ut ita ex ipsis Mis-
sionariorum verbis de uniuerso negotio Tibi eo melius
constet.

» Ordo nexusque Salutaris Instituti ad propagandam
» inter Paganos Orientales viam Christi cognitionem
» in primis inter Damulos, vulgo Malabaros dictos,
» Tranquebaria incepti.

» Totius instituti, quod virtute diuina, iussu Serenissi-
» mi Regis Dania, hic Tranquebaria geritur, verus sco-
» pus hic est, ut viua Iesu Christi cognitio in locis his-
» ce obscuris propagetur, Paganorum animi, si qui ver-
» bo Dei obtemperant, ad veram Christianismi praxin
» adducantur, ac saluentur. Ad hanc metam deprope-
» randam (prout loci ratio postulat) dua diuersa lin-
» guae necessariae sunt, Damulica vulgo Malabarica
» dicta, quae praecipua, et Lusitanica. Totum igitur
» opus in binos diuiditur coetus, quorum vnus est Ec-
» clesiola (ut ita loqui liceat) cui verbum veritatis
» Damulica; alter est Ecclesiola, cui Euangelium annuntiatur lingua
» annuntiatur lingua Lusitanica. De qualibet pau-
» cis seorsim. In Ecclesiola Damulica inueniuntur
» Bapti-

„Baptizati, Baptizandi seu Catechumeni, & tres Scho-
 „la: cum quibus habentur labores publici & privati.
 „Publici labores ii sunt, ut singulis diebus Dominicis
 „duo habeantur conciones, omnibus membris congregatis
 „in templo nominato Ierusalem. In concionibus ma-
 „tutinis pericopa Euangeliorum Dominicalium sim-
 „plici ac perspicuo sermone, sine humana eloquen-
 „tia & scientia coloribus, explicantur, ad internam
 „spiritualem animi culturam & viam praxin
 „applicantur, adhibita semper cautione, ut recte se-
 „cetur verbum veritatis. Eadem methodo post
 „meridiem Catechismus secundum B. Speneri ex-
 „plicationem tractatur. Ante hac Articulos fidei
 „& Epistolas Dominicales docendo absolvimus. Die
 „sexto cuiusque hebdomadis in dicto loco catechi-
 „sationes Biblicas secundum seriem librorum No-
 „vi Testamenti habemus. Privatorum laborum
 „perfunctio in eo vertitur, ut in domo Missionario-
 „rum, quam habitamus, quotidie cum membris Ecce-
 „siae Samulica, in duas partes diuisis, Catechisationes
 „instituantur. Sunt enim in coetu nostro incipientes
 „et proficientes.

„Incipientes sunt pueri & puella minores in Scholis,
 „nec non adulti, qui ex idololatria vera Ecclesia Chri-
 „sti se applicare desiderant, Catechumeni dicti: Hi ca-
 „techizando in doctrina Christiana ac ordine salutis
 „a nobis erudiuntur & instituuntur: Quos si vera Reli-
 „gionis & fidei elementa addiscendi cupidos, ac in a-
 „gnitione voluntatis Dei, eiusque practica observatione
 „se exercentes magis magisque deprehendimus, pre-
 „uio coram Ecclesia examine per sanctum baptismum

» Deo & Ecclesia implantandos offerimus.
 » Proficientes nominantur pueri & puella schola-
 » rum maiores, nec non caetera Ecclesia membra magis
 » ad ἐπιγνώσιν & agnitionem veritatis secundum pie-
 » tatis indolem pertingentia, quibus catechizando sin-
 » gulis diebus sancta Apostolorum scripta a nobis
 » explicantur. Sed sicut triticum semper paleam
 » habet admixtam, ita non desunt inter istos, qui
 » cognitione mere historica de rebus diuinis con-
 » fecti sunt. At vero, quia oratio verum est medi-
 » um, per quod viua Dei cognitio ac diuina indi-
 » les quaritur & inuenitur, ex his quidam sexto die
 » cuiusque hebdomadis conueniunt, qua hora ani-
 » mum suum ad Deum eleuant, & alius post ali-
 » um orationi cordis insistent; hac tamen diffe-
 » rentia, ut viri cum pueris in vno, et mulieres
 » cum puellis in alio conclaui Deum adorent.
 » Omnino autem semper obseruamus, quod etas in-
 » uenilis vtriusque sexus etatem senilem et in
 » cognitione veritatis Christi et in oratione ad De-
 » um vincat. Deinde priuatissimi etiam labores
 » nobis incumbunt, ut sunt 1.) visitationes dome-
 » sticae; 2.) Colloquia cum membris Ecclesiae secun-
 » dum vniuscuiusque vel internum animam, vel
 » etiam externum corporis statum; 3.) Conuersio-
 » nes ex idiomate Germanico in Damulicum;
 » siquidem iam vnus Theologiam Freylinghufii, al-
 » ter B. Speneri Explicationem Catechismi in idi-
 » oma Damulicum transfudit; 4.) Elaborationes
 » quorundam tractatum, quos in Europam trans-
 » mittimus, ad reuelandum magis Nostratibus na-
 » turam

„ turam & ὁμοθυμαδὸν istius Paganismi, ad quem euer-
 „ tendum missi sumus: quam ob causam hoc anno
 „ duos eiusmodi Tractatus elaborauimus, quorum unus
 „ agit de Paganismo in genere, alter de Arte Medica
 „ inter Malabaros usitata.
 „ Nunc etiam mentio facienda est de fructiferis no-
 „ stris plantariis Ecclesie inter Paganos plantanda, scho-
 „ las putamus Samulicas. In prima schola erudiun-
 „ tur pueri adultiores, qui legunt Nouum Testamentum,
 „ & ex eo discunt dicta Biblica, discunt & Theologiam,
 „ Historiam Veteris Testamenti Biblicam, Arithmeticam et
 „ Calligraphiam in Samulica papyro, vulgo Oles dicto.
 „ Qualibet hebdomade corrigendam exhibent meditati-
 „ unculam in Scriptura dicta, quae secundum analogiam
 „ fidei explicant & adplicant. Discipuli in hac Schola
 „ ita preparantur, ut proximis temporibus huic insti-
 „ tuto tamquam Scribae, Praeceptores ac catechetae, bono
 „ cum fructu, ut speramus, inservire possint. In se-
 „ cunda schola, quae suas habet subdivisiones, sunt
 „ pueri minores diuersorum profectuum: alii discunt
 „ dicta Scriptura et libellum de Ordine salutis: alii
 „ legunt Cantica sacra, et discunt Catechismum ac A-
 „ rithmeticam; alii discunt catechismum sine explica-
 „ tione & litteras elementarias, quas digito etiam arena
 „ inscribunt. In tertia schola continentur puellae;
 „ quarum aliae legunt Nouum Testamentum ac histo-
 „ riam Veteris Testamenti Biblicam, discunt Compen-
 „ dium Theologicum et dicta Biblica; aliae discunt Or-
 „ dinem salutis, Catechismum & litteras elementarias.
 „ Prioribus duabus Scholis duo praesunt Praeceptores;
 „ puellis vero vidua aliqua probata vita, quae & alios

» Ministeriis praest, a sequiore Sexu commode expedienda
 » Hora sexta vespertina duo schola puerorum conueniunt
 » ad communem catechisationem: ipsi discipuli prima
 » schola sub inspectione Praeceptoris catechisationem
 » instituunt de veritatibus diuinis, hora matutina ex
 » Missionariorum ore in catechisatione auditis; ceteri
 » pueri ad quæstiones respondent. Id quod puella quoque fa-
 » ciunt. Quotidie horis matutinis & vespertinis preces
 » ad Deum fundunt, in duos coetus diuisi. Singulis
 » mensibus cum tribus hisce scholis examen institui-
 » mus, quo nos Missionarii singulorum profectus explora-
 » mus: interim non intermittimus quotidianas Scholarum
 » visitationes. In his scholis pueri et puella iam nume-
 » rantur 34. quibus de omnibus ad vitam necessariis pro-
 » spicitur. Restat, ut nonnihil adiiciamus de modis
 » dispergendi semina verbi diuini inter Paganos ipsos,
 » claritate Euangelii destitutos. Primus hic est: Egressi
 » ad coetum Paganorum sermonem cum illis conferimus
 » de lapsu generis humani, de voluntate diuina homi-
 » nibus reuelata, & de via, qua homo in Mediatore
 » Christo ad vitam renouatur. Alter modus est iste:
 » Paruulos nostros educimus in plateas, pagos & domos
 » iter facientibus ad quietem edificatas, atque in eiusmodi
 » locis, concurrentibus Paganis, verbum Domini dictis
 » paruulis catechetice instillamus, adhibita semper appli-
 » catione ad circumstantes infideles. Accedit tertius mo-
 » dus, ubi de Christiana doctrina libellos in linguam Sa-
 » mulicam conuersos quacumque occasione dispergimus:
 » Superfedemus alios modos, quibus hoc in negotio utimur,
 » enumerare, quippe qui peculiari libello, duobus abhinc
 » annis in Europam misso, a nobis inserti sunt. Pauca
 » hæc

197

» hac Sufficiant monuisse de Ecclesiola Damulica.
 » Sed & alterius coetus, scilicet Ecclesiola Lusitanica (a
 » lingua ita dicta) paucissimis mentio facienda est: quae lingua
 » in maritimis ciuitatibus India Orientalis usitata est, in
 » quibus Europaeorum plantationes, quas vocant, erectae
 » sunt. In hac Ecclesiola deprehenduntur, ut in praecedenti,
 » Baptizati, Baptizandi & Schola. Et quia hic ordo in pluri-
 » mis Ecclesia Damulica antea delineata respondet, tan-
 » tummodo ea, in quibus discrimen attenditur, recensebi-
 » mus. Diebus Dominicalibus concio habetur Lusitanica
 » hora 9. finita nempe Damulica. In qualibet concione iam
 » absoluitur articulus fidei circa credenda & agenda, qui
 » a meridie in adibus Missionariorum catechizando repeti-
 » tur, ut obseruari possit, quam attentos se in audiendo
 » verbo Dei praeuerint, minores ac adulti, et ad firmandum
 » magis animos in veritate. Die quarto cuiusque hebdoma-
 » dis Catechisationes habentur publicae secundum ductum Com-
 » » pendii Theologici a Dno Freylinghusio editi, ad hunc usum
 » in linguam Lusitanicam translati. In privatis catechisa-
 » tionibus, quae quotidie in adibus nostris continuantur, Ca-
 » » techismus & ordo salutis tum cum aetate iuuenili, tum ca-
 » techumenis et alijs Ecclesiae huius membris tractantur. Cate-
 » cheta certis horis Catechumenos erudit in doctrina pietatis.
 » In schola Lusitanica maiores discunt Compendium Theologi-
 » cum, Explicationem Catechismi, Arithmeticam et Cal-
 » » ligraphiam; legunt Nouum Testamentum, eiusque dicta sacra
 » memoria tradunt. Hi singulis diebus binas horas in schola
 » Damulica lingua Damulica addiscenda tribuunt; Minores
 » discunt litteras elementarias, Catechismum B. Lutheri
 » et ordinem salutis. In hac schola pueri et puellae duodecim
 » numerantur, qui etiam ut 34. priores, cum iis, qui liberis ser-

» viunt, gratis vestiuntur, cibantur & educantur. Ecce
 » sic ministris, preceptoribus, scribis Samulicis aliisque
 » qui instituti huius ministeriis præsunt, singulis mensibus datur
 » Salarium, ut nihil dicamus de eleemosynis. In hunc quoque
 » em totum institutum aduersantium conatibus ac machinis
 » tantas angustias redactum est, ut non nisi glorioso Dei auxi-
 » lio presidioque, quod certissime speramus, remediari possit,
 » quo ex hoc persecutionum estu non tantum elutemur,
 » sed etiam in posterum causam Dei inter Indos orientales
 » divino ardore ac optatissimo successu agamus, Christoque
 » animas lucremur. Deus ter optimus Maximus, qui de-
 » dit Filium suum in lucem gentium, ut sit Salus quoque
 » ad extremitatem terra, stabiliat sanctum hoc man-
 » um suarum opus, firmet illud contra vim & insidias
 » aduersariorum, perficiatque ad nominis sui eterni
 » gloriam, & in Paganorum eternam salutem. Ab
 » ortu solis quoque ad occasum eius sit laudatum Nomen
 » Iehoua! Tranquebaria ad littus Coromandelinum in
 » India orientali d. 20. Iun. 1712.

Finckio autem ex Anglia profecto laudata Socie-
 tas Nouum Testamentum Lusitanicum Amstelodami
 quam nitidissime excudendum curauit, & anno eodem
 1711. exeunte aliquot exemplorum Centurias ad Mis-
 sionarios transmisit, datis ad eodem denuo humanissi-
 mis litteris, ita sese habentibus:

Reuerendi Viri,

» speramus, circa hoc tempus Finckium nostrum, qui
 » elapso mense Aprili ad vos transiturus nauem con-
 » scendebat, in India orientali tandem appulisse. Erat
 » is a Societate de propagando Christi Evangelio ad vos
 » missus, ut in gerendo Domini opere manus vobis prebe-
 » ret

» ret auxiliatrices, & supellectili typographica, qua
 » amicorum sumtibus erat instructus, veritates Chri-
 » stianismi eo expeditius spargeret inter Gentes. In-
 » crementa scholæ & Ecclesiæ Malabaricæ, adeoque
 » totius instituti feliciter coepti scire desideramus
 » vehementer: Signum enim Dei, ut Christianos omni-
 » no decet, non possumus non admirari in tam ardui
 » momenti negotio, quod tam in Magna Britannia,
 » quam alijs terris promotores inuenit, qui ultro ero-
 » garunt, quæ propagando in India Euangelio infer-
 » vire possunt. Ultima vestra monita, quæ Anglo-
 » rum plantationes, quas vocant, speciatim respiciunt,
 » altius animis nostris insident, quam ut vllis ea im-
 » pedimentis elabi nobis patiamur, sperando, remoras,
 » quæ quidem in presenti undique nos circumdant,
 » diuina gratia aspirante suo tempore superatum
 » iri; quo ostio sermonis semel aperto, ut Scriptura
 » loquitur, eo liberiori pede ad gentiles transire
 » liceat, et odorem cognitionis Christi quous in
 » loco manifestare. Certum est, messem instare
 » multam, & ipsis gentiliū animis radium quem-
 » dam altioris conuictionis in India tam orien-
 » tali, quam occidentali affulgere; laboramus autem
 » in Europa magna virorum penuria, qui, seposi-
 » to rerum priuatarum respectu et vana quædoli-
 » ex studio Christiana dexteritate opus hoc adgre-
 » diendo, non sibi ipsis stipendium vel mercedem
 » lucrari intendunt, sed Christo animas.
 » Interea optamus, Reuerendi Viri, ut vos opus, cu-
 » ra vestra commissum, omni animi nisu vrgere per-
 » gatis, et benefaciendo vos seques fieri numquam

» patiamini. Quo intimius fraterno in Christo
 » more coaluerint corda vestra, eo magis conspicua
 » us reddetur progressus in negotio salutis inter Ethe-
 » nicos promouendo. Cum in finem primorum Chri-
 » stianorum exemplum iugiter vobis ob oculos versetur
 » quippe in quod ipsi Gentiles olim intuendo sacrum
 » mutui amoris vinculum & intimam animorum con-
 » iunctionem in Christianis magnopere mirabantur,
 » & diuina conuictionis aculeos de veritate Religio-
 » nis Christianae hinc percipiebant. Eadem via et
 » vos insistatis, ut veritas Christianismi non per ver-
 » ba solum, sed per practicam insuper in vita et moti-
 » bus expressionem Gentilium se pectori eo altius in-
 » sinuet: hoc enim felicissima propagandi Christi-
 » anismum methodus semper fuit. Duplex hinc vo-
 » bis enascetur fructus; cum enim in ipso conuersi-
 » onis limine anceps quasi hareat homo, et iam cir-
 » ca possibilitatem, iam vero circa necessitatem Chri-
 » stianismi practici varia ipsi suboriantur dubia,
 » ipsa Missionarii vita, doctrinis ad amussim respon-
 » dens, vinidas post se relinquet conuictiones, & sub-
 » ortos hos scrupulos ex auditorum animis felici-
 » ter eximet. Veterum enim illud dictum: Cu-
 » » iua vita fulgur est, eius verba sunt tonitrua,
 » Missionario iterum iterumque inculcandum esse
 » censemus. Vita enim bona omnem humanam ac-
 » tis ac eruditionis apparatus infinitis passibus
 » post se relinquit; cum hic, si illa destituatur, ho-
 » minem inflet, et ad Munus Missionarii digne ge-
 » rendum prorsus ineptum reddat.
 » Nouimus praeterea, humanam rationem in hoc defe-

ctionis

» Etionis statu eo usque languescere, ut ad quodlibet
 » periculum ac difficultatem expauescat, nescia,
 » quo se vertat. Causa est, quia ratio post lapsum a
 » Deo et suavi eius regimine semel auulsa, perpetuis
 » iam in se ipsa agitur dissidiis, et iam huc, iam
 » illuc vago impetu impellitur. Natura vero fidei,
 » que in propagando Christi Evangelio utramque pa-
 » ginam facit, non ita comparata est. Quando enim
 » imbecillis hominis ratio, ingruente periculo, animo
 » deficit, tunc fides in Dei potentiam, cui gratiose
 » est unita, filiali fiducia eo firmitus recumbit.
 » Quando ratio obruitur suggestionibus et anxiiis curis,
 » fides curam suam et sollicitudinem omnem pa-
 » terna omnipotentis manui committendo, in hu-
 » ius providentia conquiescit. Quando denique sibi
 » relicta ratio de progressu operis, ob imminentia
 » pericula & calamitates, dubitat, tunc fides in
 » Christum, variis Dei promissionibus corroborata,
 » divinam suam energiam eo efficacius exserit. Sim-
 » plex enim fidei oculus est, et dum ex una parte
 » peruersi seculi mores & degenerem naturam cor-
 » rigere studet, ex altera parte non ex propriis vi-
 » ribus (ad bona quoque prestanda emortuis;) sed
 » ex diuino promissionis verbo vnice vniceque pen-
 » det, et de obstaculis, que communis animarum ho-
 » stis numquam non ingerit, post multas deuoratas
 » molestias, tandem triumphat.
 » Ne itaque animum despondeatis, si variis cum ad-
 » versitatibus luctandum vobis sit; ac Satanas vel
 » ex Paganorum vel Pseudo-Christianorum grege Eu-
 » angelii propagationi inimicos suscitet. E contrario

» spiritu potentia corroboretis vos inuicem, Apostoli
 » exemplum sedulo intuentes; hic enim Corinthiis scri-
 » bit, se Ephesi paullo diutius esse mansurum, adiecta
 » hac ratione: nam ostium, ait, mihi apertum est ma-
 » gnum, et aduersarii multi. Ex quo videre est, Apostoli
 » animum aduersariorum multitudine nequaquam fra-
 » ctum fuisse; sed eo magis incensum, ad opus Domi-
 » ni promouendum. In hunc itaque intuentes, ani-
 » mum in quavis aduersitate recolligite, et in hunc
 » se, quo coepistis, sedulo pergite. Valete in Domino.
 » Londini, die 21. Decembr. 1711.

» Societatis nomine subscripsit
 » Heinrichus Newmann,
 » Secretarius.

Nos Germani interim in comparandam typographiam
 Malabaricam consilia nostra et studia contulimus.
 Missa erant ex India litterae Malabaricae (vulgo Alphabe-
 thum) in charta depictae: quibus in chalybem incisae ma-
 tricesque inde confectae, ipsos typos fundendos curauimus.
 Quo facto Symbolum apostolicum cum versione
 Latina et Germanica speciminis loco heic excudimus.
 Deinde vniuersam supellectilem typographicam Ioan-
ni Berlino, Theologiae studioso, in orphanotropheo
 nostro artem typographicam edocto, et Ioanni Theophi-
lo Adlero, typographo Lipsiensi, commisimus. Vltro se-
 se nobis ad hoc negotium Adlerus offerebat, quod
 non sine Dei Numine fieri credebamus, quia hic ipse
 non tantum artis typographicae satis peritus erat, sed
 litteras etiam chalybi insculpere, typosque ex aere fun-
 dere callebat: cuius sine utriusque artis adiumento of-
 ficina typographica diu consistere non potuisset. Sic
 igitur

igitur 13. Decembris 1712. hi duo, assumpto in itineris futurique laboris societate adolescente, Adleri fratre, in Angliam, et hinc mense Februario 1713. in Indiam profecti, Tranquebariam cum rebus omnibus die 29. Iunii, ut celerrime ita felicissime, pervenerunt: unde paucis abhinc hebdomadibus primitias typographicas accepimus, certiores simul facti, quod eo ipso tempore, cum navis abiit, Novum Testamentum a Ziegenbalgio in linguam Malabaricam, cuius ille peritissimus esse dicitur, translatum, sub prelo esse cepit. Varrant etiam Missionariorum epistola de edendis integris Bibliis Lusitanicis, quorum Specimen iidem inuolutum erat. Ante autem, quam hoc ipsa prelo subiicerentur, fortassis vetus etiam Testamentum lingua Malabarica excudetur.

Diximus supra de suscepta a Plutschowio profecti-
one ex India in Daniam. Postquam ergo, itinere abso-
luto, salutatis in Anglia fautoribus et amicis, in Da-
niam anno 1713. incunte redux factus, regi illud nunti-
asset, cuius causa missus fuerat, singularem ipsius
inuit gratiam. In primis autem Regis animus ad
Missionarios in India tuendos, et rebus necessariis iu-
vandos inter ipsos armorum strepitus ita singulari-
ter flexus fuit, ut divina providentia ex hoc ipso
quam maxime eluxerit. Plutschowius deinde mense
insecuto Octobri ex Dania ad nos venit, ducto secum
adolescente Malabarico, qui in sacro baptismo no-
men Timothei sortitus, et ex India cum ipso profectus
fuerat. Per integrum semestre nobiscum commoratus
nonnullor, quos inter supra nominatus Christianus Be-
neditus Michaelis fuit, linguam Malabaricam do-

cuit. Quo in studio ubi illi tantum profecerant, ut Catechesin Lutheri ac Matthaei Euangelium suo more se interpretari possent, Regis sui iussu cum itinerum suorum socio in Daniam reuertit.

Hac de isto instituto: qua Tibi non minus grata futura confido, quam qua de reliquis memorauimus. Vixit, Vir maxime Reuerende, in America, ipsa pagani, extra Ecclesiam Christi communionem constitutis, abundantissima. Feceris igitur dictis Missionariis rem gratissimam, si inito cum ipsis litterarum commercio de institutis, qua ad conuertendos Americanos veritatem inter vos obtinent, illis scripseris. Quo in commercio Boehmius noster, & Tibi & illis libentissime commodabit. De istis institutis autem, ut et nos prima quaque occasione faciar certiores, etiam atque etiam ab te peto. Habemus epistolam cuiusdam Crescentii Matheri, tui, ut credo, agnati, Bostona die 12 Iulii anno 1687. ad Ioannem Leusdenum, Philologum olim Ultraiecti in Belgio celeberrimum, scriptam, ab Laurentio quodam, amico nostro, Germanice versam, in qua de cuiusdam Ioannis Elliotti (quem non immerito Americanorum Apostolum dici affirmat) studiis ad conuertendos Ethnicos, deque quibusdam coetibus ad Christianam religionem perductis, nonnulla cum voluptate legimus. Quorum statum hodiernum cognoscere in primis aueo. Fortassis tu ipse, Vir maxime Reuerende, alicuius coetus, ex gentibus Americanis collecti, Pastor es, adeoque eo melius hac in re nobis gratificari poteris. Non ingrata tamen nobis erunt, quaecunque de Anglicanis etiam Ecclesiis, natione talibus, subiungere Tibi placuerit.

Finire

Finirem hic narrationem meam, nisi de Academia nostra statu quædam te ex me scire velle videreris: De quo igitur pauca subiungam. Ad Iuris consultorum quidem, Medicorum et Philosophorum ordines quod attinet, non video, quæ de istis Theologi Tibi ego Theologus scribam. De tota Academia generatim monuisse suffecerit, quod omnium in Germania hoc tempore a multis habeatur florentissima. In ordine Theologico mecum quatuor alii Professores sunt: D. Ioachimus Iustus Breithauptus, Abbas simul coenobii Berghensis, quod est prope Magdeburgum; D. Paulus Antonius, Ioannes Henricus Michaelis & Ioachimus Langius. Nos omnes per diuinam gratiam coniunctissime vivimus, et pro suo quisque gratia modo opus Domini serio tractamus. Auditores nostros non tantum doctos effingere, sed etiam vere pios reddere, adeoque Ecclesie Christi tales Ministros preparare conamur, qui verbum veritatis recte secare possint, nec voce tantum, verum exemplo etiam suo greges suos doceant. Qua in destinatione esse adhuc variis improborum vexationibus expositi fuimus, Deus tamen et patientiam et victoriam semper nobis concessit, quam et in posterum concessurum esse confidimus.

Quod reliquum est, pro donis, quæ Orphanotropheo nostro bis separatim temporibus misisti (quorum priora quidem, ut initio dixi, nescio quo casu, non allata sunt) Tibi Vir maxime Reuerende, gratias ex animo ago et hunc adiunctum programmatum a me editorum fasciculum, tamquam grati animi qualemcumque testimonium, mitto. Persuasum Tibi habeas velim, me ex eo tempore, quo nobis per litteras innotuisti, creberrimam

Tui in precibus ad Deum fecisse mentionem, nec
 umquam eam facere destitutum esse. Quod mutuum
 amoris Christiani officium, ut et mihi collegisque me-
 is, prout liberalissime promissisti, porro prestes, etiam
 atque etiam rogo atque obtestor. Ita futurum esse
 credo, ut, licet locorum intervallo disiunctissimi-
 simus, animi tamen nostri in Deo indies magis ma-
 gisque coniungantur, ut tandem in coelesti patria
 ad gloriam Dei & salutem nostram sempiternam
 de facie etiam inuicem nos pernoscamus. Ita
 faxit Deus propter Christum filium suum, commu-
 nem nostrum Hospitorem! Amen. Vale. Col-
 lege mei paullo ante nominati, nec non duo isti,
 quos in Pastoratu habeo, Freylinghufius & Wieglebicus
 salutem Tibi impertiunt. Data ad d. 19. Dec. 1714.
 Hala Saxonum.

Gerütht in: Fried. Aug. Eckstein's Natalkaria
 Secularia A. H. Frankfurt 23. III 1863
 (222 A 6 N° 16^a.)